

Försvarsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över Stödutredningens rapport "Ett användbart och tillgängligt försvar – Stödet till Försvarsmakten" (Fö 2009:A)

(dnr Fö2008/3334/MIL)

Centrum för vapenfrihet har bjudits in att lämna synpunkter över rubricerade rapport och får härmed anföra följande.

Sammanfattning

- Utredningen har inte tillräckligt utrett konsekvenserna av en nedläggning av Pliktverket. Centrum för vapenfrihet ställer sig tveksamt till rimligheten i att lägga ned Pliktverket med grund i föreliggande utredning.
- Rätten att vara vapenfri kommer att ha fortsatt aktualitet även om totalförsvarsplikten inte tillämpas i fredstid.
- Det är på grund av vapenfriärendenas speciella karaktär angeläget att ansökningar om rätt att vara vapenfri även fortsättningsvis prövas av en civil myndighet, vilket har skett sedan 43 år.
- Om Pliktverket läggs ned bör i första hand Myndigheten för samhällsskydd och beredskap överta prövningen av ansökningar om rätt att vara vapenfri.
- Om Pliktverket läggs ned, bör bestämmelsen i 7 kap. 2 § Totalförsvarets pliktverks föreskrifter (TPVFS 2007:1) om totalförsvarsplikt, om att ansökan om rätt att vara vapenfri ska göras på en fastställd blankett, tas in i en föreskrift i författningssamlingen hos den myndighet som övertar prövningen av vapenfriärenden eller i förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt. En fastställd blankett underlättar för sökanden att lämna en komplett utredning till den prövande myndigheten.

Rapportens avsnitt 10.2 "Överväganden och förslag"

Centrum för vapenfrihet anser att utredningen inte tillräckligt har analyserat konsekvenserna av en nedläggning av Pliktverket. Därtill har Utredningen om totalförsvarsplikten i ett samtidigt aktuellt betänkande lämnat förslag som förutsätter att Pliktverket finns kvar.¹ Centrum för vapenfrihet ställer sig därför tveksamt till rimligheten i att lägga ned Pliktverket med grund i föreliggande utredning.

Rätten att vara vapenfri

Om Pliktverket skulle läggas ned, föreslår Centrum för vapenfrihet att i första hand Myndigheten för samhällsskydd och beredskap övertar prövningen av ärenden om rätt att vara vapenfri.

Utredningen nämner under underrubriken "Enskilda ärenden" på sidan 180 vissa ärendetyper som Pliktverket handlägger. Utöver de ärendetyper som utredningen nämner prövar Pliktverket också ärenden om rätt att vara vapenfri.

¹ SOU 2009:63 *Totalförsvarsplikt och frivillighet*, se bl.a. s. 216 ff. och s. 322 ff.

Utredningen har inte lämnat förslag om vilken myndighet som ska överta ansvaret för att pröva dessa enskilda ärenden om Pliktverket avvecklas.

Rätten att vara vapenfri är fortsatt aktuell

Rätten att vara vapenfri är förbehållen de som kan antas ha en sådan allvarlig personlig övertygelse rörande bruk av vapen mot annan att övertygelsen är oförenlig med tjänstgöring som är förenad med bruk av vapen (3 kap. 16 § lagen [1994:1809] om totalförsvarsplikt; nedan pliktlagen). Rättsföljden av en beviljad vapenfriansökan är att den vapenfrie inte får skrivas in till tjänstgöring som är förenad med bruk av vapen eller till tjänstgöring inom Försvarsmakten (3 kap. 21 § pliktlagen). Rätten att vara vapenfri ska alltså inte förväxlas med befrielse från tjänstgöring eller med civilpliktstjänstgöring.

Rätten att vara vapenfri på samvetsgrund eller på religiös grund är fast förankrad i Sverige och det svenska försvaret sedan 107 år och erkänns i flera folkrättsliga dokument.² Europaparlamentet har också i en resolution uttalat att rätten att vara vapenfri ska garanteras även i tider då totalförsvarsplikten inte tillämpas.³

En ansökan om vapenfrihet som lämnas inom sex månader efter mönstring ska enligt gällande rätt bifallas utan ytterligare utredning om det inte föreligger särskilda skäl (3 kap. 18 § pliktlagen). Särskilda skäl för ytterligare utredning kan bl.a. vara höjning av försvarsberedskapen, vilket motiveras med att risken för ansökningar med simulerad övertygelse i dessa fall är förhöjd.⁴ Regeringen föreslår i en nu aktuell proposition att totalförsvarsplikten endast ska tillämpas när regeringen bedömer att försvarsberedskapen så kräver.⁵ Av det sagda framgår att totalförsvarsplikten kan komma att tillämpas endast under likadana förutsättningar som motiverar en närmare utredning av vapenfriansökningar. Detta innebär i sin tur att samtliga vapenfriansökningar skulle utredas ytterligare på grund av att särskilda skäl föreligger, om det inte fanns möjlighet att ansöka om rätt att vara vapenfri så länge totalförsvarsplikten inte tillämpas. Prövningen av dessa ärenden skulle vara långt mer resurskrävande vid ett sådant tillfälle än under fredstid.

Det föreslås inte heller några förändringar i fråga om rätten att vara vapenfri, vare sig i regeringens proposition nr 2008/09:140, *Ett användbart försvar* eller i Utredningens om totalförsvarsplikten betänkande SOU 2009:63, *Totalförsvarsplikt och frivillighet*.

Trots att totalförsvarsplikten fortsättningsvis inte kommer att tillämpas i fredstid, utan bemanningen av de militära styrkorna då kommer att ske med frivillig personal,⁶ kommer rätten att vara vapenfri alltså att vara aktuell även under denna tid och möjlighet finnas att ansöka om denna rätt. Någon myndighet måste således ha det fortsatta uppdraget att pröva ansökningar om rätt att vara vapenfri.

Det är angeläget att vapenfriansökningar prövas av en civil myndighet

Sedan 43 år har ärenden om rätt att vara vapenfri prövats av civila myndigheter. Sedan 1995 har den uppgiften innehavts av Pliktverket. Det är enligt Centrum för vapenfrihet mycket angeläget att ansökningar om rätt att vara vapenfri även i framtiden prövas av en civil myndighet.

² Se bl.a. Resolution on conscientious objection in the member states of the Community of 19 January 1994, Resolution of 7 February 1983 on conscientious objection, Resolution of 13 October 1989 on conscientious objection and alternative civilian service, Resolution of 11 March 1993 on respect for human rights in the European Community, samtliga från Europaparlamentet, och Resolution 337 (1967) och Rekommendation 816 (1977) från Europarådets parlamentariska församling, Rekommendation R(87)8 från Europarådets ministerkommitté, den "General comment" av 22 den 20 juli 1993 över artikel 18 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter samt Resolution 1989/59 från FN:s kommission för mänskliga rättigheter.

³ Se artikel 14 i Europaparlamentets Resolution on conscientious objection in the member states of the Community of 19 January 1994 (OJ C 44, 14.2.1994, s. 103).

⁴ Regeringens proposition nr 1990/91:169 *Ett nytt prövningsförfarande vid ansökan om vapenfri tjänst*, s. 14.

⁵ Regeringens proposition nr 2008/09:140 *Ett användbart försvar*, s. 77.

⁶ Regeringens proposition nr 2008/09:140 *Ett användbart försvar*, s. 77.

Det militära försvaret har som sin huvuduppgift att genomföra fredsbevarande eller fredsframtvängande insatser med vapenmakt. Försvarsmakten som myndighet är starkt förknippad med användandet av vapen. För en ung person som har tagit ställning mot bruk av vapen i en situation som är avgörande på ett personligt plan torde det te sig mycket olustigt att personal inom Försvarsmakten ska granska dennes inställning till vapen. Inom Försvarsmakten finns också med nödvändighet ett starkt hierarkiskt system, där överordnade utövar auktoritet mot underordnade. För en rekryt, som står lågt i rang, torde det därför också kunna vara svårt att vända sig till en överordnad med ett sådant ifrågasättande av den verksamhet som bedrivs inom Försvarsmakten, som en vapenfriansökan innebär. På flera håll inom Försvarsmakten odlas också fortfarande attityden att personer som ansöker om rätt att vara vapenfri sviker nationen och Försvarsmakten.

På grund av vapenfriärendenas speciella karaktär är det alltså direkt olämpligt att ansökningar om rätt att vara vapenfri prövas av en myndighet inom den militära sfären.

Antalet vapenfriärenden har minskat snabbt de senaste tre åren. Antalet ansökningar var förra året endast 137 st. och ser i år ut att bli långt mindre (se tabell).⁷

	Ansökningar	Bifall	Avslag	Avskrivningar	Avvisningar
2006	347	341	0	5	1
2007	149	143	4	2	0
2008	137	134	2	1	0
2009 ⁸	39	39	0	0	0

Det kan förutses att antalet vapenfriärenden kommer att vara ännu färre i en tid då totalförsvarsplikten inte tillämpas. Samtliga vapenfriärenden kan påräknas vara sådana att särskilda skäl för ytterligare utredning inte föreligger, varför utredning inte kommer att behöva företas annat än i exceptionella undantagsfall. Med en beräknad genomsnittlig effektiv handläggningstid om en timme för ett vapenfriärende och beräknat på 100 vapenfriärenden per år, allt högt räknat, ianspråktar uppgiften att pröva dessa ärenden c:a 0,05 årsarbetskrafter. Detta torde utan åthävor rymmas inom budgetramarna för en större myndighet.

Om Pliktverket skulle läggas ned, ser Centrum för vapenfrihet det som naturligt mot den angivna bakgrunden att ärenden om rätt att vara vapenfri prövas av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap som är den myndighet som har samordningsansvar för frågor som rör civilplikt, vilken är den tjänstgöringsform som kommer i fråga för totalförsvarspliktiga som har rätt att vara vapenfri. Om detta inte skulle vara aktuellt ser Centrum för vapenfrihet att det är ett rimligt alternativ att Svenska Kraftnät skulle överta prövningen, eftersom den myndigheten senast utbildade civilpliktiga med rätt att vara vapenfri.

Pliktverkets föreskrifter

Om Pliktverket skulle läggas ned, anser Centrum för vapenfrihet att bestämmelsen i 7 kap. 2 § Totalförsvarets pliktverks föreskrifter (2007:1) om totalförsvarsplikt i framtiden bör finnas i en föreskrift i författningssamlingen hos den myndighet som tar över prövningen av ansökningar om rätt att vara vapenfri eller i förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt. Centrum för vapenfrihet erinrar om att bestämmelsen i 7 kap. 3 § samma föreskrift kan behöva en motsvarighet för de som tjänstgör med frivillighet.

Pliktverket har idag delegering att meddela föreskrifter inom vissa områden. Verket har idag fyra gällande författningar i sin författningssamling. Utredningen har inte lämnat förslag om vilken myndighet som ska överta Pliktverkets föreskriftsrätt.

⁷ Uppgifter från Pliktverket.

⁸ Angivna antal för 2009 avser perioden 1 januari – 30 juni.

Rätten att vara vapenfri berörs i flera bestämmelser i Totalförsvarets pliktverks föreskrifter (TPVFS 2007:1) om totalförsvarsplikt. Föreskrifternas 7 kap. har rubriken "Rätt att vara vapenfri" och tar upp vissa bestämmelser om rätten att vara vapenfri. De flesta av paragraferna (1, 4, 5 och 6 §§) i kapitlet utgör direkta hänvisningar till pliktlagen. Resterande två paragrafer (2 och 3 §§) innehåller administrativa bestämmelser.

I 7 kap. 2 § meddelas att ansökan om rätt att vara vapenfri ska göras på en fastställd blankett. Denna bestämmelse har sin bakgrund i att utredningsbördan i vapenfriärenden huvudsakligen ligger på sökanden. En fastställd blankett underlättar för sökanden att inkomma med tillräcklig utredning om sin inställning till vapenbruk.⁹ Bestämmelsen om att ansökan ska göras på en fastställd blankett bör enligt Centrum för vapenfrihet av samma anledning finnas kvar. Det är enligt Centrum för vapenfrihet lämpligt om bestämmelsen i framtiden finns i en föreskrift i författningssamlingen hos den myndighet som tar över prövningen av ansökningar om rätt att vara vapenfri eller i förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt.

I 7 kap. 3 § bestäms att ansökan ska ställas till Pliktverket, eller om sökanden är under utbildning, till den utbildande myndigheten som ska vidarebefordra ansökan till Pliktverket. Denna bestämmelse kan behöva en motsvarighet för de som i framtiden tjänstgör med frivillighet i Försvarmakten. Centrum för vapenfrihet lämnar denna erinran utan att ha ytterligare synpunkter i frågan.

Övriga bestämmelser som rör vapenfrihet i föreskrifterna (4 kap. 16 och 18 §§, 5 kap. 7 och 8 §§ samt 9 kap. 3 §) kommer så vitt Centrum för vapenfrihet kan förutse inte att behöva tillämpas under sådan tid som mönstring och tjänstgöring med totalförsvarsplikt inte tillämpas. Motsvarande bestämmelser kan således tas in i nya föreskrifter för det fall totalförsvarsplikten kommer att tillämpas i framtiden.

Centrum för vapenfrihet avstår från att lämna synpunkter på hur övriga bestämmelser i Pliktverkets författningar bör behandlas om verket upphör.

Övrigt

Centrum för vapenfrihet avstår från att lämna synpunkter på betänkandet i övrigt.

Stockholm den 29 juli 2009
för Centrum för vapenfrihet

Erik Hellsten
ordförande

Tel. 0709-66 14 36

Kopia för kännedom till:

Pliktverket
MSB
Försvarmakten
Riksdagens ombudsmän
Statens överklagandenämnd
Sveriges civilförsvarsförbund
Svenska freds- och skiljedomsföreningen
Värnpliktsrådet

⁹ Regeringens proposition nr 1990/91:169 *Ett nytt prövningsförfarande vid ansökan om vapenfri tjänst*, s. 12 f.